

lett. Elemzésében kifejti azt is, hogy milyen az idejének viselkedése, illetve a különböző nemzetiségű emberek kopjafás temetőre való rácsodálkozásáról is olvashatunk. A fejezet végén néhány rövid leírást találhatunk a Nyergestetőhöz hasonló helyekről, majd az összegzésben a szerző kifejti, hogy a helynek nemzeti emlékezetet alakító ereje van, ahol a történelmileg összetartozó magyarok kapcsolatba kerülhetnek egymással. A hely az elszunnyadt történelmi emlékezet felélesztője is, ahová egy nemzeti közösség jár emlékezni. Emlékeztető hely, mely a megmaradás szimbóluma is egyben.

A könyv fejezeteibe illesztett képek és a képek alatt található magyarázatok gazdagon illusztrálják a szerző által leírtakat. Az első számú mellékletben a sírjeleket (kopjafák, keresztek stb.) állító települések jegyzékét találjuk, összesen 246 helységet betűrendi sorrendben, mellette pedig a helységek

által állított sírjelek darabszám szerinti jelzését számokban. A második számú melléklet a sírjelállítók jegyzéke. A kötet értéke a téma releváns irodalmának a közreadása is. Ez a jegyzék 21 felhasznált néprajzi, történelmi és szépirodalmi munkát tartalmaz. A könyv az adatközlők betűrendbe rendezett névsorával, adataival (életkor, foglalkozás, lakhely), majd a névmutatóval zárul, így az olvasó gyorsan eligazodik az adatok között. A névmutatóban pedig az interjúalanyok és települések nevei jelennek meg, zárójelben az előfordulásuk oldalszámával. A könyv román és angol nyelvű kivonatot is tartalmaz.

A nagy szaktudással rendelkező szerző precíz munkája révén olyan kötet született, amely hiteles képet ad a Nyergestetőn mint nemzeti emlékhelyen végbemenő változások történeti dinamikájáról.

Posztuly Tünde

Eposz a paraszti szerelemről

Balázs Lajos: Cérna és tű. A paraszti világ szerelmi eposza. Gutenberg Kiadó, Csíkszereda 2020. 336 old.

A könyvet a kezünkben fogva a következő külső jellemvonásokat figyelhetjük meg: közepes terjedelmű, igényesen megszerkesztett, illusztrált könyv, amelynek borítóján kontrasztot képez a fekete és fehér, illetve ezek átmenetei. A könyv borítóján Muhi Sándor grafikus által szerkesztett művészi ábrázolás jelenik meg: a fakéreg lenyomatait láthatjuk, valamint a fa anyagán kívül a föld és a közet anyaga is felidézhető bennünk. A könyvbe lapozva is többször megjelenik egy-egy teljes oldalon ez a stílusú művészi illusztráció, más-más formákban, de általában mindig a szöveg tartalmát tükröző módon.

Már a kötet külleme és címe is sejteti az olvasóval, hogy nem egy hagyományos ismeretterjesztő vagy leíró és elemző tudományos szöveget tartalmazó munkával áll szemben. Noha a könyv külső

megjelenése (gondolok az illusztrációra és stílusra) inkább irodalmi alkotást sugall, akárcsak maga a műfajmegjelölő cím, vagyis az „eposz” is, azonban mégsem irodalmi eposzról van itt szó. Mindezt maga a szerző is megfogalmazza, több ízben is: „... ez könyv nem az irodalomtörténet által számon tartott eposzok családjából való: nem hősi történetről szól [...] hanem az örök emberi érzés és vágy – a szerelem és nemiség – egyszemélyes, egyéni, ám mégis közösségi elbeszélése a kisgyermekkorától az élet alkonyáig.” Továbbá: „Nem tanít, mint a tankönyvek, ismeretterjesztő kiadványok, hanem egy egészen bonyolult élet szövevényét tárja fel, és követi a tapasztalati tudás és tudásélmény törvénye szerint.” Ennek szellemében a főcím szimbolikája is világossá válik (valamint a szöveg további részében

Ágoston-Szűcs Brigitta (1989) – muzeológus, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre; doktorandus, BBTE Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet, Kolozsvár, brigi.szucs@gmail.com

ez magyarázva is van), hogy tulajdonképpen a tú és a cérna a férfira és a nőre, a kettejük közötti szerelmi, illetve szexuális kapcsolatra utal. Így a címlapon látható fakéreg, valamint a természeti ősanyagokra hajazó illusztráció is értelmet nyer: az emberi élet útjának tekervényeit, rögzösségeit, folytonosságát, mulandóságát és egyben megújulását fejezi ki.

Ez a hiánypótló munka hitelesen, variánsokkal tárja fel a paraszti világszemléletet, azon belül az érzelmi világot, a nemi kultúrát, vágyakat és tapasztalásokat és az erről való tudást, mind egyéni, mind közösségi szinten. A könyv megírását, ahogyan a bevezetőben is olvashatjuk, a szerző több évtizedes kutatómunkája és munkássága alapozta meg: Balázs Lajos 2100-nál is több kérdéssel, továbbá saját kidolgozott néprajzi kutatási módszerrel fordult csíkszentdomokosi interjúalanyai felé, és gyűjtötte fel az általuk elbeszélteket. Az évek során több mint 300 adatközlő születésről, életéről, haláláról és nemi kultúráról való tudását kutatta, rögzítette és vizsgálta, és ezekből az elbeszélésekből született meg ez a kötete is. Különlegessége a munkának, hogy a szerző a szerelem és a nemi élet egyéni és közösségi cselekményeit egyetlen reprezentatív személy tudása és életszemlélete alapján foglalta most össze. Ez a személy egy székely parasztasszony, aki karakterével és élete tanúságával szemlélteti önmaga és saját faluja társadalmi, erkölcsi, vallási, népjogi, gazdasági jellemét. Az asszony ugyan nem egy eposzi hős, de hétköznapi szinten mégis az: „14 gyermeket szült, mindeniket iskoláztatta, és ő kísérte ki az örökre elszenderedettek, a három generációt magában tartó házból mind a két részről való szülőket, nagyszülőket, maga szülte gyermekeiből is párat a temetőbe.” Továbbá ennek az asszonynak a memóriája a közösségi és családi emlékek és történetek regisztere, ő az, aki számon tartja és megszervezi a különböző ünnepeket, családi eseményeket. A szerző ennek az asszonynak az érzés- és gondolatvilágába illeszti a több mint háromszáz, de főként 35 kiválasztott interjúalanya elbeszélését. Személye által szólal meg tehát az a közösség is, amelynek ő maga is tagja.

A kötet szerkezeti felépítését tekintve három részre osztható: első egy bevezető fejezet, amelyben a

szerző ismerteti és magyarázza többek között a kötet műfajiságát, annak ismérveit, a témáját és annak indíttatását, továbbá tüzetesen leírja eme eposzi munka megszerkesztésének módját és miértjét. A következő egység a kötet tartalmának elemi része, amelyet 33 ún. *beszélgetés* elnevezésű fejezet alkot. Minden beszélgetés sorszámozva van, és alatta alszöveg utal az adott fejezet tartalmára.

Az első beszélgetés a közösülés fogalmának magyarázatát adja, természetesen nem tudományos megközelítésből, hanem a paraszti elbeszélések tükrében. A különböző vélekedések érzékeltetik, hogy a szerelmi légyottot valami égi, isteni eredetű, varázslatos elemi dologként tartják számon az interjúalanyok: „...az, amikor csillagokat látsz”, „De akkor egy pillanatig se nem élsz, se nem halsz! Olyan érzés, amikor az ember nincs es ezen a világon.” „Egy olyan orvosság, ami mindenre jó. Valami varázserő kell legyen benne!”, „Ezt eszje a Jóisten így rendelte, azért rendelte így a férfi s a nő életit, hogy ezen keresztül meglegyen a békesség.”

A beszélgetések mondanivalója, akárcsak az ember életútja, halad előre kronologikusan: elsőként a gyermek, serdülő, ifjú, majd házias és idős ember szerelemhez, szexualitáshoz való viszonyáról, meglátásairól öszinte vallomások formájában olvashatunk. Ezáltal nyomon követhető a parasztember lelki fejlődése, vágyai, érzelmei és a szexualitáshoz való kapcsolatának különböző dimenziói, variánsai és atipikus esetei is. Például a szöveg szemlélteti, hogy a gyermekek milyen módon, milyen társas és játékos interakciók során kerülnek kapcsolatba először a testi és lelki vágyaikkal, majd ez hogyan folytatódik a további életszakaszukban.

A munka nagy érdeme, hogy olyan témák kerülnek feltárára, amelyek számunkra láthatatlanok, és még az adott közösségben is tabuként lehetnek jelen. A szerzőnek sikerült olyan bizalmi köteléket kialakítani az elbeszélőkkel, hogy teljes hitelességben olvashatunk például a nemi ingerlés gyakorlati módozatairól, a botlott lányokról, a kuplerájokról, a magzatelhajtásokról, a nászéjszakákról, a paráználkodásról, a botrányokról és a pletykákról, a szexfilmekről, a szerelmi átkokról, bánatról és gyűlöletről,

a nemiség titkairól, valamint azokról, akik „a rendestől” eltérnek.

A kötet elbeszéléseinek olvasása közben rendkívül érzékletesen kirajzolódik az egyén és a közösség szoros kapcsolata. Való igaz, hogy a történetek elmesélése szubjektív módon történik, mégis folyamatosan jelen van a közösség ereje. A beszélgetések alapján például megtudhatjuk, hogy mi az a vágy, szexuális cselekmény vagy viselkedésforma, amelyet a közösség legitimál, és mi az, amit nem néz jó szemmel, vagy mélyen elítél, vagy miként van hatással a közösségi normáktól való eltérés, például a szegyenbe maradás az egyén lelki állapotára, az életben való boldogulására. Világossá válik, hogy az egyéni boldogság számos esetben függ a közösség elfogadó vagy elutasító magatartásától.

Balázs Lajos nem engedi meg, hogy parasztembert csak fizikai mivoltában lássuk magunk előtt, kinek az élete csak a munka, a hétköznapi és az ünnepnapok

ismétlődéséből áll. Ebben a munkában az kerül előtérbe, hogy a falusi ember milyen lelki és érzelmi világban, állapotban éli meg mindennapjait, valamint milyen vágyak, érzések (például öröm, szomorúság, harag, bosszú) kerítik hatalmába, ezt hogyan tudja kezelni, és mennyire sikerül összhangban megélnie közvetlen környezetével. Elmondható tehát, hogy azon túl, hogy eme kötet a népi nemi kultúra mélyebb ismeretébe nyújt betekintést, egyben kulturális pszichológiai tartalma is van, hiszen egy parasztasszony személyében megszólaltatott egész faluközösség lelkivilágáról szól.

A kötet egy dialektológiailag is jelentős tájszójegyzékkel zárul, amely specifikus, helyi kifejezéseket tartalmaz a szerelmi élettel kapcsolatban, és ily módon szinte szótárt nyújt az olvasónak a téma megértéséhez és a lelkiállapotok, cselekvések stb. azonosításához.

Ágoston-Szűcs Brigitta

Újabb kötet egy mikofil etnomikológustól (megjegyzések, adalékok)

Zsigmond Győző: Gombák a magyar néphagyományban. Etnomikológiai tanulmányok. Tortoma Könyvkiadó. Barót 2020. 366 old.

Zsigmond Győző – a szűkebb néprajzos és muzeológus szakmában gyakran városi gombakirályként, mikofil etnomikológusként emlegetett kutató, a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékének oktatója, emellett a sepsiszentgyörgyi László Kálmán Gombász Egyesület (LKG) vezetője, a *Moeszia* gombászszaklap társ-főszerkesztője – újabb kötetel örvendeztette meg a népi gombaismeret és -használat iránt érdeklődő népes olvasóközönséget. A szerzőnek korábban megjelent, hasonló tárgyban írott, népszerű kötetei (*Gomba és hagyomány. Etnomikológiai tanulmányok*, LKG – Pont Kiadó, Sepsiszentgyörgy–Bp. 2009; *Népi gombászat a Székelyföldön*, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíksz., 2011; *Gomba és hagyomány a*

Kárpát-medencében. Etnomikológiai tanulmányok, Globe Edit, Beau Bassin, 2019), valamint tanulmányai, cikkei, előadásai, kiállításai stb., amellyel, hogy az etnomikológia s tágabban a bölcsész- és természettudomány gombákat kutató képviselői körében mint szakmunkák (el)ismertek, nyíltan vállalják a közművelés, ismeretterjesztés, oktatás és tudománynépszerűsítés feladatát is.

Zsigmond Győző két és fél évtizede végez etnomikológiai alaputatásokat. Terepmunkáit, gyűjtéseit előbb Erdélyben kezdte, majd a magyar nyelvterület, a Kárpát-medence számos néprajzi tájegységét (Kárpátalja, Moldva, Muravidék, Felföld stb.) meglátogatta. Első, jelentősebb etnomikológiai tanulmányát 1994-ben a Kovászna megyei Sepsikőröspatakról tette

Nagy Zsolt (1991) – doktorandusz, BBTE, Hungarológiai Doktori Iskola, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, nagycszo@yaho.com